

ERG3901: BACHELOROPPGAVE I ERGOTERAPI

Dyreassistert terapi med hund og psykisk helse

Hvordan kan ergoterapeuter benytte hunde-assisterende terapi i
forebyggende og behandlende tiltak av personers psykiske helse?

NTNU I GJØVIK

ERGOTERAPI

FORFATTERE:

HEGE KVEUM

MALIN JØRANDLI BRATLIEN

DATO: 06.05.2019

SAMMENDRAG		
Tittel: Dyreassistert terapi med hund og psykisk helse		Dato: 06.05.2019
Deltagere:	Hege Kveum Malin Jørandli Bratlien	
Veileder:	Linda Stigen	
Stikkord/nøkkelord:	Ergoterapi, psykisk helse, Psykisk lidelse, dyreassistert terapi (DAT) med hund, Model of Human occupation (MOHO)	
Antall sider/ord: 50/11770	Antall vedlegg: 4	Publiseringsavtale inngått:
<p>Bakgrunn: Bakgrunnen for oppgaven er å belyse hundens positive effekt hos mennesker og hvilke potensiale en hund kan ha hos mennesker med psykiske lidelser og andre helseutfordringer. Vi har brukt fem vitenskapelige artikler som er med på å dokumentere disse effektene.</p> <p>Hensikt: Hensikten med denne oppgaven er å se hvordan ergoterapeuter kan bruke hunde-assistert terapi som en del av behandling/terapi. Hunden kan brukes til mye mer enn bare et husdyr og det er noe vi ønsker å belyse gjennom denne oppgaven. De innsamlede dataene knyttes også opp mot tidligere forskning.</p> <p>Metode: Dette er en kvalitativ forskningsstudie der det er brukt litteratursøk og semistrukturerte intervjuer for å samle inn data. Intervjuene har blitt transkribert og analysert gjennom koding, kategorisering og tematisering for å dra ut hovedessensen. Etter dette satt vi igjen med resultatet.</p> <p>Resultat: Hunde-assistert terapi blir brukt i alle aldersgrupper og innen mange ulike diagnoser. Det er blitt dokumentert mange effekter. Oksytocin produksjonen øker og kortisol produksjonen blir mindre, noe som skaper ro og tilfredshet som kan bidra til symptomlindring.</p> <p>Konklusjon: Hunde-assistert terapi er for lite utbredt og det er fortsatt et fremmed tema og ukjent for mange, selv om man kan se tydelig at det er et viktig supplement inn i terapien. Det er helt klart rom for mere forskning på temaet.</p>		

ABSTRACT		
Title: Animal-assisted therapy with dogs and mental health		Date: 06.05.2019
Participants:	Hege Kveum Malin Jørandli Bratlien	
Supervisor:	Linda Stigen	
Keywords:	Occupational therapy, mental health, mental disorder, animal assisted therapy (AAT) with dog, Model of Human occupation (MOHO)	
Number of pages/words: 50/11770	Number of appendix: 4	Availability:
<p>Background: The background for the task is to highlight the dog's positive effect in humans and what potential it has in people with mental disorders and other health challenges. Five different articles have been used to prove these effects.</p> <p>Purpose: The purpose with this task is to see how occupational therapists can use dog-assisted therapy as part of a treatment / therapy. The dogs has a lot more functionalities then just being a pet, and that's something we want to focus on in this task. The facts that we found can be directly put up against scientific studies.</p> <p>Method: This is a qualitative research study where we used literature search and semi-structured interviews to collect data. The interviews has been transcribed and analyst trough coding, categorization and thematizing to ensure that we get the main essence of the interview.</p> <p>Result: Dog-assisted therapy is used in all ages, groups, and in many different diagnoses. There has been documented many different effects. Oxytocin production increases and cortisol production becomes less, which creates satisfaction and calmness that can contribute to symptom relief.</p> <p>Conclusion: Dog-assisted therapy is still an unknown theme, although we clearly can see that it is an important supplement to the therapy. There is definitely room for more research on the subject.</p>		

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning og bakgrunn.....	5
1.1 Begrepsavklaring.....	6
1.2 Verdensbilde.....	6
1.3 Avgrensning av oppgaven.....	7
1.4 Oppgavens oppbygging.....	7
2.0 Litteratur, forskning og teori.....	8
2.1 Dokumenterte effekter av hunde-assistert terapi.....	9
2.2 Hund - Et levende vesen	11
2.3 Astma- og allergiforbundet	12
2.4 Stortingsmelding 19, folkehelsemeldinga.....	13
2.5 Psykisk helse.....	13
2.6 Psykisk helsearbeid.....	14
2.7 Ergoterapi og psykiatri.....	15
2.8 Model of Human occupation (MOHO) og WHO's internasjonale klassifisering af funksjonsevne, funksjonsnedsættelse og sundhetstilstand (ICF).....	17
2.9 Verdighet og deltagelse.....	18
2.10 Brukermedvirkning.....	18
2.11 Kommunikasjon og tverrfagelig samarbeid.....	18
2.12 Hensikt og problemstilling.....	19
3.0 Metode.....	20
3.1 Valg av metode.....	20
3.2 Semistrukturert intervju.....	20
3.3 Forberedelser og gjennomføring av intervjuene.....	22
3.4 Validitet og reliabilitet.....	23
3.5 Transkribering.....	24
3.6 Analyse.....	24
3.7 Ethiske overveielser.....	25
4.0 Resultat.....	26
4.1 Bruksområde.....	26
4.1.1 Barnehage.....	26
4.1.2 Skole.....	27
4.1.3 Voksne.....	27
4.1.4 Eldreomsorgen.....	28
4.2 Tiltak.....	28

4.3 Dokumentere effekter.....	29
4.4 Terapihunden, brukerens/pasientens beste venn.....	30
5.0 Diskusjon.....	31
5.1 Astma og allergi, hygiene og stell.....	31
5.2 Redsel.....	32
5.3 Bruken av hund.....	32
5.4 Media.....	33
5.5 Ergoterapiens relevans.....	33
5.5.1 MOHO og ICF.....	35
5.6 Etiske overveielser av resultatene.....	36
6.0 Konklusjon.....	39
7.0 Referanseliste.....	40
Vedlegg 1 Søketablell.....	45
Vedlegg 2 Informasjonsbrev.....	47
Vedlegg 3 Intervjuguide.....	49
Vedlegg 4 Analysetabell	49

1.0 Innledning og bakgrunn

Temaet vi har valgt å se nærmere på i denne bacheloroppgaven er dyreassistert terapi med hund og ergoterapi. Vi har imidlertid valgt i denne oppgaven å kalle dyreassistert terapi med hund for hunde-assistert terapi. Vi ønsker også å knytte det opp mot psykisk helse. Grunnen til at dette temaet er viktig å belyse er fordi det er blitt bevist at en hund kan gi en positiv effekt på mennesker (Shubert, 2012). Potensialet en hund kan ha for et menneske som av ulike årsaker trenger ekstra hjelp og omsorg har vist seg å være stort. Likhetstrekkene mellom hva en ergoterapeut jobber for og hva en hund kan bidra med er mange. Eksempler på dette er økt fysisk aktivitet som kan gi mestringsfølelse, stressreduksjon samt reduksjon av symptomer ved ulike psykiske plager. I denne oppgaven ønsker vi å se nærmere på hvordan hunde-assistert terapi kan hjelpe mennesker med psykiske lidelser og generelt bedre den psykiske helsen til mennesker.

Noen psykologer er blitt spurt angående bruken av hund i terapi (Berget et al., 2018). De svarer at de bruker eller ønsker å ta i bruk dette i større grad ved behandling eller forebygging av psykisk helse og psykiske lidelser. Det er flere likheter mellom ergoterapeuters kunnskap og for eksempel en psykolog sin kunnskap. Eksempel på denne kunnskapen er dynamikken mellom personens psykiske og fysiske helse. Ut i fra forskningen som er blitt funnet ønsker vi at temaet skal knyttes opp mot hvordan hunde-assistert terapi kan benyttes i behandling av pasienter med psykisk helse i fokus. Vi vil også se på hvordan det kan ha en forebyggende effekt for utvikling av psykiske lidelser. Grunnen til dette er at hunde-assistert terapi er lite forsket på og brukt i Norge i forhold til andre land som Polen og Sverige. En hund kan brukes til så mye mer enn bare som et husdyr. Denne kunnskapen om hunder ønsker vi gjennom denne bacheloroppgaven å fremheve og knytte opp imot ergoterapi.

1.1 Begrepsavklaring

Dyreassisterte intervensjoner (DAI): Tiltak som er aktive og tidsavgrenset der dyr blir i ulike sammenhenger brukt i behandling eller terapi som supplement til ordinær behandling (Antrozoologisenteret, 2019).

Dyreassistert terapi med hund (DAT): Dyr som blir brukt systematisk som en del av en behandlingssituasjon som innebærer et tverrfageligteam av helsepersonell som jobber med hund for målrettet intervensjon (Antrozoologisenteret, 2019). Den dyreassisterte terapien der hund blir benyttet, blir dokumentert og evaluert for sikkerhet og trygghet i behandlingen.

Hundeekvipasje: Hund og fører jobber sammen (NKK, 2016). Norsk kennel klubb bruker her eksempel som ettersøkshund.

1.2 Verdensbilde

Det verdensbilde vi har valgt ut for å se oppgaven ut i fra er det sosialkonstruksjonistiske perspektiv som legger vekt på å få en virkelighetsforståelse gjennom intervjuer av ulike mennesker (Denzin & Lincoln, 2000). Forskerne produserer teorier og meninger rundt et tema ut fra de innsamlede dataene som er presentert. Brukermedvirkning står sentralt her. Dette verdensbilde er med på å gi en større forståelse av noe som er praktisert fra tidligere gjennom utprøving og forskning. Det vil si at verdensbilde må være beskrevet og forstått innenfor en konseptuell ramme gjennom analyse av samtaler. Det er viktig i dette perspektivet at det er mening bak resultatene og at det er realistisk. En sosialkonstruksjonistisk forsker er meningssøkende og tror at mennesker søker meningen med verden de lever i.

I kvalitativ forskning blir konstruktivisme vanligvis sett på som en tilnærming (Creswell og Creswell, 2018). Spørsmålene som blir stilt av forskerne er større og mer generaliserte slik at de deltakende i studien kan bygge opp betydningen av situasjonen gjennom diskusjon og samspill, i denne sammenhengen blir det informantene i intervjuene. Hensikten med forskningen er å se hvordan andre oppfatter verden ut i fra egne personlige, kulturelle og

historiske erfaringer. Forskerne har ikke en hypotese før de starter med forskningen. Til tross for dette har forskerne innsikt i at deres tolkning kan påvirke resultatet.

1.3 Avgrensning av oppgaven

Avgrensingen av denne oppgaven er satt til hunde-assistert terapi med fokus på psykisk helse. Vi har gjort noen avgrensingsvalg med dyreassistert terapi som bakgrunns begrep, hvor vi endte opp med hund som vi begge er veldig interessert i og har erfaringer med dette fra tidligere. Andre dyr vi har sett som har blitt brukt i dyreassistert terapi er hest og andre gårdsdyr. Vi har valgt å ikke avgrense til en spesifikk diagnose innen psykisk helse da temaet vårt er såpass lite forsket på fra tidligere. For å sikre det faglige innholdet og for at læringsutbyttet skal være så godt som mulig har vi brukt NTNU sine sider (NTNU, u.å) som spesifiserer læringsmålene for bacheloroppgaven. Sluttresultatet av oppgaven skal ha et omfang på cirka 12 000 ord.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven vil starte med at vi presenterer teorien som vi har funnet i ulike databaser. Først vil vi presentere noen faktakunnskaper som er relevante vedrørende hund, psykisk helse, psykisk helsearbeid og ergoterapi. Under dette kapitlet legger vi også frem litteratur vi har funnet samt forskning som omhandler temaet. Etter teorien fokuserer vi på metoden vi har valgt med tanke på datainnsamlingen vår gjennom semistrukturerte intervjuer. Her vil vi forklare hvordan vi gikk frem med selve datainnsamlingen. Resultatdelen består av hovedfunnene som ble gjort gjennom intervjuene vi gjennomførte i datainnsamlingen. Resultatet tar vi med inn i diskusjonsdelen der vi knytter fordeler og ulemper opp mot teorien. Til slutt kommer vi med en konklusjon på problemstillingen. Vi har også med referanseliste og vedlegg som viser søkehistorikken vår, intervjuguiden og informasjonsbrevet til informantene.

2.0 Litteratur, forskning og teori

Meningsfulle hverdagsaktiviteter som jobb, studier, fysisk aktivitet eller å lese en bok er essensielt i livet for å kunne opprettholde god livskvalitet (Hasselkus, 2011). I ergoterapien defineres aktivitetsvitenskap som engasjement og organisering av daglige aktiviteter.

Aktivitetsvitenskapen i Ergoterapi sier noe om at vi som ergoterapeuter har fokus på meningsfulle aktiviteter i hverdagen (Hasselkus, 2011). For å kartlegge denne type aktivitet er det viktig med god kommunikasjon fordi en meningsfull aktivitet for en person ikke nødvendigvis er lik for en annen person. Eksempler på denne type aktiviteter kan være alt fra å kunne spise selv med skje, til å høre på musikk, oppleve kunst eller utøve fysisk aktivitet. I dette tilfellet ønskes det å ha fokus på hund som er med på å skape meningsfulle aktiviteter som gir positive effekter på den psykiske helsen. I aktivitetsvitenskapen blir det brukt ulike metoder som mindfulness og akseptasjons teknikker. Ved hjelp av tilrettelegging og tilpassing, uansett situasjon, kan flere kunne utføre sine meningsfulle aktiviteter. Ergoterapi legger også vekt på Occupational justice og Occupational injustice. Occupational justice handler om å ha lik rett til deltagelse i ulike aktiviteter, mens occupational injustice handler om de utfordringene som finnes som kan gjøre det utfordrende å delta (Hasselkus, 2011). Ergoterapeutenes kjernekompetanse skal være med å minske helse- og velferdsutfordringene som befinner seg i samfunnet i Norge (Ergoterapeutene, 2017). Dette skal være med å gjøre det mulig for alle å delta og ha en tilhørighet. Det at alle skal kunne delta ut i fra sitt eget ståsted er viktig. Med dette som grunnlag vil problemstillingen bli sett på ut i fra et ergoterapeutisk aktivitetsperspektiv.

Det er blitt søkt etter artikler og det er funnet litteratur som støtter opp rundt temaet. Helt siden 1900-tallet er det blitt dokumentert at hunden har en positiv effekt på mennesker med psykiske lidelser, men det har vært lite forskning på området før i senere tid (Shubert, 2012). Det er blitt dokumentert at hunden har en positiv effekt på helsen til mennesker i alle aldersgrupper (Cangelosi og Sorrell, 2010; Gadowski et.al 2015; Netting et.al, 2013; Shubert, 2012). Noen av de positive effektene som er dokumenterte er lavere blodtrykk, lavere stressnivå, økende psykologisk støtte fra hunden, økt fysisk aktivitet, færre symptomer på

depresjon og økt følelse av mestring (Netting et. al 2013). Hunder kan også være et hjelpemiddel som kan bidra til at mennesker kommer seg ut i sosiale sammenhenger. For eksempel; miljøtrening med hunden og gå tur i forskjellige omgivelser. Mennesker som går tur med hunden i ulike miljøer kan oppleve en følelse av at de blir en større del av samfunnet. Hunden hjelper eldre med å få tilbake rutiner og til at de skal komme seg ut på tur (Cangelosi og Sorrell, 2010). Det er også her bevist at fysisk aktivitet gir positiv effekt på den psykiske helsen. I hjem der det er hund er det påvist at antall barn med psykiske problemer er færre enn der det ikke er hund (Gadomski et.al, 2015). Dyreassistert terapi med hunder påvirker barns mentale helse og utviklingsforstyrrelser positivt ved å redusere for eksempel angst og aggresjon. I følge Furst i en artikkel fra 2016, er hunden også en effektiv behandling av Posttraumatisk stresslidelse (PTSD). Det er dokumentert effekt der hunden reduserer symptomene hos for eksempel krigsveteraner (Furst, 2016).

Det finnes ulike lover og stortingsmeldinger som sier noe om hundehold i Norge. Eksempler på dette er Lov om dyrevelferd (Dyrevelferdsloven) (Lovdata, 2018), Lov om hundehold (Hundeloven) (Lovdata, 2015), Stortingsmelding nr 12 fra 2002-2003 om dyrehold og dyrevelferd (St.meld. nr. 12 (2002-2003)) og Odelstingsproposisjon nr. 15 fra 2008-2009 om lov om dyrevelferd (Ot.prp. nr. 15 (2008-2009)). Disse lovene er til for å kunne opprettholde en god velferd for hunden slik at den kan gjennomføre jobben sin på best mulig måte.

2.1 Dokumenterte effekter ved hunde-assistert terapi

I en artikkel fra 2012 (Beetz A. et al.) er det gjort en studie der de studerer ulike artikler som omhandler effektene av menneske-dyr-interaksjoner. I denne artikkelen viser dem til flere vitenskapelige artikler mellom 1983 og frem til 2011 som gir oss et innblikk i de dokumenterte effekten ved bruk av hund i ulike terapisisuasjoner. Det vi ser her er at effekter som lavere blodtrykk og lavere hjertefrekvens kommer igjen i flere av studiene. Andre effekter som kommer frem som er dokumenterte er forbedret sosial funksjonalitet, reduksjon av ensomhet, angst, stress, depresjon, redusert avhengighet og mindre aggresjon. Effekter som høyere selv behandlings- og håndteringsevne, raskere gjennomføring av oppgaver, mer

hjelpende oppførsel, større tillit, større oppmøte på skole, mer empati og høyere motivasjon blir også nevnt. Alle disse studiene er forsket på ulike aldersgrupper. Alt fra barn til eldre. Hos barn med selvrapportert stress er det bevist at en hunds tilstedeværelse kan redusere stress og hyperventilering ved venting hos for eksempel tannlegen. Disse effektene er et godt grunnlag for oppgaven vår og gir oss noe å sammenligne resultatene våre med. I denne studien ser vi også at økt produksjon av oksytocin blir nevnt flere ganger som en viktig dokumentert effekt.

Ved interaksjon mellom hund og menneske kan effekten måles ved å se på hvordan hormonene til begge partene produseres i større eller mindre grad (Berget, B. et al., 2018). Det frigjøres altså et hormon i kroppen ved interaksjon mellom dyr og mennesker, ikke bare mellom menneske og menneske. Det at dyrene påvirker oss rent fysiologisk er menneskene som jobber innen fagfeltet enige om. Hormonet oksytocin, for de fleste kjent som “kjærlighetshormonet” eller “gledes hormonet” blir som oftest gjenkjent når det er snakk om mor og spedbarn. Oksytocin har vist å ha en helsefremmende effekt hos alle mennesker, men spesielt for de som sliter med psykiske lidelser. Samvær med dyr kan være stressreduserende da oksytocin reduserer produksjonen av kortisol som er et stresshormon. I en norsk intervensjonsstudie der mennesker som var diagnostiserte med depresjon og angst deltok viste at de deltakende fikk økt mestring og mestringstro etter tre måneder. Angstsymptomene ble også dempet.

I artikkelen til Jan Shubert fra 2012 kommer også de dokumenterte effektene frem. Interaksjonen med hund kan bidra med psykologiske responser hos mennesket og hunden som β -endorfiner (reduserer kroppens oppfatning av smerte), oksytocin, prolaktin (proteinhormon), b-fenyletylamin (hormon som produseres ved forelskelse) og dopamin (signalstoff mellom nerveceller og hjernen). Det at kortisol-produksjonen synker viser seg å være dokumentert hos mennesker også her (Shubert, 2012).

Det finnes flere journalistiske artikler om bruk av terapihunder og besøkshunder der taktil berøring, sosialisering og aktivitet er i fokus. Hjelpemidler som hundebamsen Rufus og sel-roboten Paro blir tatt i bruk hos demente (Soler et.al., 2015). I samme artikkel viser de til

forbedrede Mini Mental Status Examination (MMSE) resultater ved bruk av roboter som har de samme funksjonene som et dyr.

2.2 Hund - Et levende vesen

Forskning viser at hundene ikke hadde noen spesiell opptrening før 1900-tallet (Shubert, 2012). Det er imidlertid kommet strengere krav gjennom etiske retningslinjer om hunder som skal brukes i tjeneste (Berget. et al., 2018) og derfor kan de etiske retningslinjene for hold og trening av hund (NKK, 2012) tas under betraktning. De forteller litt om hundens grunnleggende behov for at den kan ha det bra og for at velferden for hunden er god nok. Hundens helse, hygiene og opplæring er viktig å tenke på når en skal drive med aktiviteter som inkluderer en hund.

Hundene som brukes som terapihunder er opptrente til å takle ulike situasjoner (Berget et al., 2018). Dette kan for eksempel være situasjoner med brå bevegelser og høye lyder, for eksempel i en by med mye lyder og bevegelser eller om noe blir mistet i gulvet. Her er blant annet relasjonen til hunden viktig for å skape riktige reaksjoner til riktig tid.

Det kan være utfordrende for en hund å tilfredsstille alle kravene en familie stiller til den (NKK, u.å.). Hunden skal kunne være med på alt, men samtidig være stille når det trengs. Tanker om at en hund er bare en hund går ofte igjen, men det er langt ifra så enkelt. Norsk kennel klubb (NKK) har mange forskjellige tips til mennesker som har noe med en hund å gjøre.

Når det kommer til mentalitet eller væremåte hos hundene, varierer dette veldig mye fra rase til rase (NKK, u.å.). Enkelte raser er mer sosiale enn andre, noen er mer varsomme, noen bjeffer mye. Noen raser er bedagelige og enkle å ha med å gjøre, mens andre kan lett bli stresset og understimulerte dersom de rasetyperiske egenskapene ikke blir tilstrekkelig stimulert. Når det er sagt kan hunder innenfor samme rase oppføre seg veldig forskjellig. Oppmerksomhet og tid er fellesnevneren som alle hunder krever uansett rase. Det er viktig å

huske på at hunden er et levende individ som har egne følelser og må behandles deretter med mye omsorg og respekt (Mattilsynet, 2019).

Når det kommer til barn og hund så er barn som oftest veldig glad i hunder, men de kan selvfølgelig ikke ta vare på en hund alene (NKK, u.å). De burde heller ikke være alene sammen med hunden uansett hvor mye man stoler på den. Det er viktig at barnet og hunden lærer å respektere hverandre og at barnet har skjont at hunden ikke er en leke. Det at barnet er satt inn i og opplært i hvordan man skal behandle en hund er avgjørende for hvordan deres relasjon blir. Det er fort gjort at barnet misoppfatter signalene hunder gir og det kan ofte resultere i at hunden biter. Det at et barn blir bitt kan være svært alvorlig for både barn og hund. Barnet kan få alvorlige skader og hunden kan bli omplassert, eller i verste fall avlivet som konsekvens.

2.3 Astma og allergiforbundet

Ifølge astma- og allergiforbundet er det ikke selve pelsen som allergikere reagerer på (2019). Det er allergener (proteiner) i dyrenes talg- og spyttkjertler og urin som de reagerer på. Fra disse små luftbærende partiklene kommer det støv som blander seg med annet som befinner seg i luften rundt oss hele tiden. Det er disse allergenene som er i støvet som en allergiker reagerer på. Hos hunder finner vi disse allergenene i hundens urin, spytt, hudceller og talgkjertler.

Symptomene som kan oppstå ved en allergisk reaksjon kan være veldig alvorlige. Rennende eller tett nese/øyne, nysing/hosting, hodepine, tretthet, tung pust eller alvorlige astmaanfall er eksempler på symptomene som kan oppstå (NAAF, u.å). Norges astma og allergiforbund (NAAF) mener at dyr kan ha tilgang på noen institusjoner når det er et formål om at dyret skal ha en spesifikk terapeutisk funksjon (NAAF, u.å). Dyret skal da være på spesifikke områder som er avgrenset. De mener samtidig at pelsdyr ikke skal medbringes i sektorer som sykehus, legekantor, helsestasjoner samt offentlige skoler og barnehager. Dette vil altså si at bruken av hund på offentlige steder skal være faglig og medisinsk forsvarlig. Retningslinjene til Norges astma og allergiforbund gjør så hundene får mindre tilgang til offentlige rom, noe

som videre kan føre til at mennesker som kunne hatt god effekt av hunde-assistert terapi går glipp av denne muligheten.

2.4 Stortingsmelding 19, folkehelsemeldinga

Det er ikke bare fagpersonene som jobber med hunde-assistert terapi som mener kontakt mellom menneske og dyr er positivt. Stortinget laget stortingsmelding 19 “folkehelsemeldinga” som sier blant annet at dyrehold og kontakt med dyr kan påvirke menneskets sosiale relasjoner ved at de føler på en økt fellesskapsfølelse (Meld.st. 19 (2018-2019)). Regjeringen oppfordrer kommunene i landet til å ha egne områder der man kan ha med seg hund og mener hundeparker kan fungere som både møteplass på tvers av generasjoner, men også for trening/aktivitet med hund. Kommunene blir også oppfordret til å ta i bruk tjenester med dyreassisterte intervensjoner som er kvalitetssikret.

I stortingsmeldingen blir også et prosjekt i Nord-Trøndelag presentert. I prosjektet skal kontakten mellom menneske, dyr og miljø studeres for å finne ut hvordan det påvirker både folkehelsen og dyrehelsen. Målet er å finne ut hva som kan bidra til mindre sykdom og bedre helse og velferd hos både mennesker og dyr.

Et annet prosjekt som blir presentert i stortingsmeldingen er “Inn på tunet” (IPT) som er et aktivitetstilbud for personer med psykiske plager og/eller rusmisbruk. Der er tjenestene og aktivitetene lagt opp til gårder og arbeidet som gjøres der. Dyr kan være en del av det pedagogiske og terapeutiske aktivitetstilbudet på gårdene gjennom stell og stimulering.

2.5 Psykisk helse

Psykisk helse blir sett på som et positivt begrep ifølge verdens helseorganisasjon (WHO) og folkehelseinstituttet (Nes R. B. og Clench-Aas J., 2011). Definisjonen på psykisk helse er at begrepet vektlegger de psykologiske og sosiale aspektene ved en persons helse. Helse

fremstår fra denne definisjonen som en fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære med mindre vekt på psykisk helse som har ført til fravær på grunn av sykdom eller skade.

I Norge er psykiske lidelser en av de helse- og samfunnsutfordringene vi har som er størst med tanke på sykmeldinger og sykekostnadene vi har i landet (Guldvog, 2014). Noen av de risikoene for psykiske lidelser som angst og atferdsvansker kan være økonomisk tilstand, hvor høy utdanning en person har og påvirkende faktorer i omgivelsene som skole, jobb, barnehage eller fritid. Noen av utfordringene i Norge rundt psykisk helse er ensomhet, stress, lite sosial støtte og manglende opplevelse av mestring i hverdagen. Dersom barn gir tegn for ulike psykiske plager er det viktig å ta raske grep og gi god behandling. Dette kan være med å bidra til reduksjon av symptomer og risiko for utvikling av en psykisk lidelse.

2.6 Psykisk helsearbeid

I Psykisk helsearbeid er dialog og etikk to sentrale begreper. I følge Bøe T. D. og Thomassen A. (2017) har psykisk helsearbeid fokus på det å gi rom og tid til hverandre gjennom møte og samtaler mellom mennesker. De deler psykisk helsearbeid opp i fem ulike dimensjoner. Disse dimensjonene legger igjen vekt på hvilke punkter som er viktige i psykisk helsearbeid:

1. Materielle omgivelser og hverdagsliv
2. Relasjon, dialog og etikk
3. Kropp, bevegelse og samspill
4. Mening, tro og håp
5. Kultur og politikk

Psykisk helsearbeid har utviklet seg fra bruker/pasient og en profesjonell med et "fasit svar" til en metode som er mer likeverdig og som har et større fokus på brukermedvirkning og større samarbeid. I et sånt samarbeid kan også pårørende bli en del av opplegget. Dette kan være med å øke deltagelse i egen behandling eller terapi (Bøe og Thomassen, 2017).

2.7 Ergoterapi og psykiatri

Her omtaler vi noen eksempler på hva en ergoterapeut kan bidra med innen psykisk helsearbeid:

For en ergoterapeut som arbeider i psykiatrien er formålet at mennesker med en psykisk sykdom skal få et hverdagsliv som er preget av autonomi, aktivitet og deltagelse (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). I psykiatrien kan den kunnskapen en ergoterapeut har om det terapeutiske potensialet en aktivitet kan ha en viktig betydning. Dette blir da sett i sammenheng med referanserammene som er satt som ulike perspektiver i en terapisisituasjon. Målet med å inkludere ergoterapeuter i psykiatrien er at personen med psykisk sykdom skal kunne utvikle seg gjennom aktivitet og deltagelse der de blir forbundet med sine omgivelser gjennom aktiviteten. Både fysiske og mentale omgivelser i samråd med de sosiale og relasjonelle. Denne utviklingen og effekten kommer dersom aktiviteten er meningsfull for personen som er i terapi og dersom det er overensstemmelse mellom personens motivasjon for aktiviteten og målet med aktiviteten. Motivasjonen og lysten til å gjennomføre aktiviteten kan også komme gjennom handling der ergoterapeuten har fokus på det å være en støtte for personen gjennom å delta i det som interesserer dem og for å være en understøtte for hans eller hennes oppmerksomhet på å prøve ut nye aktiviteter. Man kan ikke forvente at en ny aktivitet fungerer med en gang, men at det kan være en overgang fra den aktuelle utviklingssonen til hver enkelt person. Den nye handlekompetansen som her er i fokus skal bygges opp i en overensstemmelse med personens ressurser, ferdigheter og aktivitetsutøvelse. Slike aktiviteter er veldig individuelle og kommer an på personens interesser og kompetanse.

De fleste barn med ADHD blir behandlet med medikamenter, men her er det også viktig å bruke annen behandling som supplement for å avlaste barnet for vanskelighetene med å delta i hverdagsaktiviteter (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). Barn med ADHD har lett for å komme i konflikt med andre barn og voksne, derfor er det viktig å tenke på at supplementet til medisinsk behandling skal ta høyde for barnets bearbeiding av ulike sanseinntrykk og hvordan de utagerer for å utsette egne behov. En ergoterapeut kan ha en sentral rolle her ved å veilede personale på institusjoner eller lærere på skolen for å gjøre hverdagsaktiviteter som

lek på lekeplassen, deltagelse i skoleaktiviteter, påkledning, måltider eller lignende blir lettere for barnet. Dette kan gjennomføres gjennom gradering av aktiviteter og tilpasse omgivelsene så barnet kan delta i større grad.

Når en ergoterapeut skal jobbe med mennesker som lider av for eksempel en schizofrenidiagnose er det viktig å ha kunnskap om denne diagnosen (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). For eksempel at det er stor forskjell på symptoms forløp og hvor mye personen preges av disse symptomene. Ca. 80% av de med en schizofrenidiagnose lider også av kognitive forstyrrelser i tillegg til de vanlige symptomene som hallusinasjoner, vrangforestillinger, initiativløshet, tankeforstyrrelser eller annet.

Det er viktig for en ergoterapeut å tenke at angst er en grunnleggende følelse hos oss mennesker, men når det er snakk om tilstander der angstsymptomene er så store at de fører til lidelse hos en person i familie eller arbeids sammenheng så blir det snakk om en angstlidelse (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). Formålet til en ergoterapeut å lære personen med en angstlidelse det å mestre symptomene så han eller hun kan leve det livet de ønsker. Her er det å ta seg god tid og klargjøre klientsentreringen viktig fra første møte med personen. Ved generalisert angst er det overdrevent med bekymringer for mindre betydelige ting som er lidelsen i hverdagen uten en bestemt årsak.

Hos eldre er depresjon en av de hyppigste psykiske sykdommene (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). Depresjon kan være forårsaket av ulike trekk ved alderdom som for eksempel nedsatt hørsel eller syn, langsom reaksjonsevne eller manglende engasjement. Disse trekkene kan være veldig like depresjonssymptomene og blir derfor ikke diagnostisert før etter en tid etter symptomene er dukket opp. Omgivelsene kan oppleve sine nære som deprimerte, men det kan også være naturlige årsaker til den forandrede adferden til den eldre personen. I boken "psykiatri" fra 2016 forteller de at ca. 30 % av de med en demensdiagnose i dag på et eller annet tidspunkt utvikler symptomer på depresjon. Antallet demente øker ettersom fler og fler blir eldre. Intervensjonen til en ergoterapeut hos eldre med depresjon eller demens er å tilrettelegge individuelt og vil som oftest være rettet mot daglige aktiviteter som skal bevares eller utvikles gjennom vaner og kompetansestrategier.

2.8 Model of Human occupation (MOHO) og WHO's internasjonale klassifisering af funktionsevne, funksjonsevne, funksjonsevne og sundhetstilstand (ICF)

Model of Human occupation (MOHO) er en ergoterapeutisk modell som kan vere med å kartlegge vilje, motivasjon, rolle, omgivelser, vaner og vanedannelse (Kielhofner, 2010). To viktige begreper i MOHO er menneskelig aktivitet og klientsentrering, det vil si at pasienten eller brukeren av en teneste er senteret i behandlingen eller terapien og det jobbes med de aktivitetene som er meningsfulle for hver enkelt person. I denne bacheloroppgaven er alle disse begrepene sentrale for å trekke hunde-assistert terapi opp imot ergoterapeutens kunnskapsfelt. MOHO legger vekt på aktivitetsbasert praksis og det kan knyttes opp imot noen av de resultatene vi har funnet ved økt aktivitet og deltagelse ved bruk av hund i terapeutiske situasjoner.

Man kan finne flere likhetstrekk mellom MOHO og ICF som er verdt å legge merke til. Begge modellene belyser aspektene ved hverdagslivet: Deltakelse, utøvelse og ferdighet. Disse likhetstrekkene er at de begge ser på aktivitet og deltagelse som det sentrale i ett resultat og at sunnhetstilstanden til et menneske kan påvirke deltagelsen. Ulike faktorer som individuelle kjennetegn og omgivelser kan påvirke aktivitet og deltagelse.

Ved Bräcke diakoni i Sverige bruker de hunde-assistert terapi i forbindelse med barn og unge med alvorlige funksjonsnedsettelse (Wahl et.al., 2016). Hunden blir her brukt for å skape meningsfulle aktiviteter. Ergoterapeutene bruker MOHO og ICF som grunnkunnskap for å sette mål som innebærer aktivitet og deltagelse. Ved den hunde-assisterte terapien stimuleres sansene, syn, hørsel, lukt og følelse. De kategoriserer effektene i seks hovedkategorier: Motivasjon, sosialt samspill og kommunikasjon, kropp og følelser, selvfølelse, velferd og meningsfull aktivitet. Disse har sin opprinnelse fra ICF der det er fokus på kroppsfunksjon, aktivitet og deltagelse og omgivelsesfaktorer.

2.9 Verdighet og deltagelse

Verdighet kan ses på to forskjellige måter (Bredland, Linge og Vik, 2016). Den objektive verdighet er den vi har som mennesker som tanker, autonomi og verdighet. Den subjektive verdigheten handler om hva den enkelte opplever som verdighet, for eksempel å bli sett og anerkjent av andre. Det er viktig at et menneske viser verdighet overfor et annet menneske for eksempel gjennom å inkludere den andre parten i deltagelse av en aktivitet eller å tilrettelegge for det. Deltagelse vil si å kunne delta på de aktivitetene en ønsker gjennom tilrettelegging eller inkludering. Dersom vi ser på ICF så er miljøet sett på som et viktig prinsipp for deltagelse. Deltagelse kan også være det å føle at en deltar eller føler seg inkludert i et miljø, et samfunn eller en aktivitet.

2.10 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning vil si at en pasient eller bruker samarbeider med en spesialist på et tema for å tilrettelegge best mulig behandling ut fra interesser og verdier som personen har (Bredland, Linge og Vik, 2016). Brukermedvirkning er blitt et veldig sentralt tema i offentlige tjenester og gir et godt grunnlag for videre behandling og tiltak som skal igangsettes i et behandlingsløp. I både private og offentlige sektorer blir ord som brukermedvirkning, brukerinnflytelse og brukerstyring brukt.

2.11 Kommunikasjon og tverrfaglig samarbeid

I kommunikasjon er omsorg en grunnleggende verdi for å kunne forstå hverandre og ha en god samtale gjennom trygghet og tillit (Eide og Eide, 2007). For en terapeut er det viktig å fremstå som en hjelpsom omsorgsperson. Omsorgsprofesjonalitet er satt sammen av tre punkter: Empati, målorientering og fagkunnskap. For å opprettholde god, profesjonell og hjelpende behandling gjennom en behandling er det viktig med tverrfaglig samarbeid mellom flere ulike yrkesgrupper som for eksempel fysioterapeut, lege, ergoterapeut,

sykepleier og annet helsepersonell. I en s nn gruppe fagpersoner har alle sitt kunnskapsfelt og ulikt perspektiv. Dette kan bidra til grundigere og mer resultatrik behandling.

2.12 Hensikt og problemstilling

Formålet med denne bacheloroppgaven er   se på hvordan ergoterapeuter kan benytte seg av hunder i behandling. Forskning som er funnet til nå omhandler hunde-assistert terapi i samspill med livskvalitet, kontroll/håndterbarhet over eget liv, mestring og motivasjon som også er sentrale begrepene knyttet opp imot ergoterapi (Berget et al., 2018). I starten på 2000-tallet kom det flere nye lover i Norge om rettighetene til de som mottar helsetjenester der det er fokus på verdighet og deltagelse (Bredland, Linge og Vik, 2016). Eksempler på disse lovene er Diskriminerings og Tilgjengelighetsloven, Kommunehelseloven og Loven om pasientrettigheter fra 2001.

Problemstillingen for dette prosjektet blir derfor:

Hvordan kan ergoterapeuter benytte hunde-assisterende terapi i forebyggende og behandlende tiltak av personers psykiske helse?

3.0 Metode

I dette kapitlet vil vi presentere metoden vi har brukt for å samle inn data til vår bacheloroppgave. Vi vil også komme inn på hvorfor vi har valgt denne metoden samt hvordan vi forberedte oss og gjennomførte intervjuene, analyseringen av intervjuet, validitet og reliabilitet. Vi lagde en tidsplan i starten av bachelor perioden som vi har fulgt samt at vi utarbeidet en prosjektplan hvor vi satte oss inn i temaet.

3.1 Valg av metode

I denne oppgaven har det blitt valgt en kvalitativ tilnærming som metode fordi den inneholder en problemstilling som det ønskes svar på og som legger vekt på hvordan man kan bruke hunde-assistert terapi opp imot psykisk helse. Kvalitativ metode er en type metode som gir oss svar på noe som ikke kan settes inn i en tabell som tall (Dalland, 2012). Ut fra problemstillingen vår gjennomførte vi et litteratursøk i starten av perioden for å se hva som er forsket på tidligere rundt temaet og for å begrunne valg av tema.

3.2 Semistrukturert intervju

Våre semistrukturerte intervjuer ble gjort via telefon der vi hadde åpne spørsmål til personene vi intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2018). I intervjuguiden skrev vi noen spørsmål vi hadde innenfor temaet, men under intervjuene kunne vi komme med tilleggsspørsmål for å støtte opp under eller få en større forklaring på det som ble fortalt. Denne informasjonen ble brukt til å støtte opp under de dataene vi hadde funnet om temaet hunde-assistert terapi og ergoterapi. Et semistrukturert intervju er et intervju som går ut fra noen punkter i en intervjuguide, men som blir mer naturlig og flytende enn med helt faste rammer for intervjuet (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). Denne formen for intervju gjennomføres innen et tidsrom på en time.

Intervju ble valgt som en metode for å kunne komme med tilleggsspørsmål og for å begrense antallet med informanter. Formålet med denne metoden er at det skulle kunne gi en større

bevissthet og forståelse for hvordan hunder brukes i behandling av psykisk helse i Norge. Det er et ønske at denne studien gir oss innspill på hvordan ergoterapeuter kan bruke hund i sitt arbeid i behandling og forebygging. Vi hadde tre intervjuer med personer som hadde erfaring innenfor feltet. Her ble hunde-assistert terapi brukt i tre forskjellige behandlingssituasjoner på tre forskjellige arbeidsplasser.

Før intervjuene ble gjennomført utarbeidet vi en intervjuguide og et informasjonsbrev (Kvale og Brinkmann, 2018). Informasjonsbrevet ble sendt ut til informantene og inneholdt nødvendig informasjon om hvorfor vi kontaktet akkurat de og generell informasjon om studiet. Intervjuguiden er en plan på hvordan intervjuet skal gjennomføres som vi lagde som en slags støtte til oss selv som vi hadde med under intervjuene.

Inkluderingskriteriene som er blitt satt for informantene er at de må ha erfaring med bruk av hund i terapeutiske relasjoner og erfaring med samspill mellom hund og menneske. Det andre inkluderingskriteriene er at de må ha erfaring innenfor psykisk helsearbeid. Det ble valgt å ha lite ekskluderingskriterier av informantene grunnet lite forskning og få personer som jobber med hund i terapeutiske situasjoner.

Fordeler med å gjennomføre individuelle intervjuer er at det foregår ansikt til ansikt og informantene blir valgt ut fra ulike kriterier (Halvorsen, 2008). Andre fordeler er at tilleggsspørsmål kan forekomme og at alle informantene kommer til med sine erfaringer og innspill. Ulemper med denne type intervjuer er at de blir individualistiske, det vil si at hver enkelt informant blir sett på som en sosial enhet. En annen ulempe er at vi får et innblikk i et tidspunkt og får derfor ikke et helhetlig bilde av en prosess. Under selve intervjuet var det viktig å gi god og riktig informasjon om gjennomføringen av intervjuet og hva resultatene skulle brukes til.

3.3 Forberedelser og gjennomføring av intervjuene

Boken til Brinkmann og Kvale (2018) ble brukt i forberedelsesprosessen til intervjuene når det kommer til utformingen av intervjuguiden med spørsmål og hvordan man kan iscenesette intervjuet. Vi startet intervjuet med en briefing av temaet og formålet med spørsmålene og avsluttet med å oppsummere det som har ble sagt for å kvalitetssikre funnene. Før vi gjennomførte intervjuene ga vi informantene generell informasjon, blant annet at vi brukte en lydopptaker for å sikre taushetsplikt og sikkerhet. De ti punktene som omhandler kvalifikasjonskriterier for intervjueren er noe som ble tatt til betraktning under forberedelser til og under selve intervjuene.

Ved analyse av intervjuene ble de innsamlede dataene delt opp i mindre deler (Dalland, 2012). Dette hjalp oss med å få tak i de enkelte sidene ved det informanten hadde sagt. Intervjuet ble transkribert, noe som betyr å gå gjennom intervjuet ord for ord og skrive det ned for så å tematisere og til slutt kategorisere det som har blitt sagt. Når vi analyserte intervjuene, knyttet vi det mot teori og forskning som vi har funnet for å få et helhetsinntrykk.

Etter at intervjuene var gjennomført, støttet vi opp resultatene av dette med vitenskapelige artikler som ble funnet ved hjelp av litteratursøk i ulike forskningsdatabaser. Det ble derfor et forskningsgrunnlag på hvorfor eller hvordan ergoterapeuter kan bruke hunder i terapi der psykisk helse står i fokus. Resultatene sammenlignes med hverandre og bidrar til å forsterke det som kommer frem i intervjuene (Dalland, 2012). Inkluderingskriteriene i de artiklene som skal støtte resultatene våre er at de må inneholde kunnskap eller forskning om hunde-assistert terapi eller dyreassistert terapi og de må omhandle en eller flere utfordringer/lidelser innen psykisk helse. Eksklusjonskriterier for disse artiklene er at de omhandler dyr som ikke kan sammenlignes med hundenes effekter innenfor psykisk helse. Eksempler på dette kan være ville dyr eller smågnagere.

Litteraturen som finnes rundt temaet skal være med å sikre god praksis, men det sier lite eller ingenting om hvordan det skal gjennomføres for å få en god praksis (Dalland, 2012). Dersom det er dokumenterte effekter vil det være tryggere og det er en større sikkerhet i det å ta det i bruk. Vi avsluttet litteratursøket 1.Mars for å avgrense oppgaven og tidsrommet. I det

strukturerte litteratursøket vårt ble det hovedsakelig brukt PsykINFO og EMBASE. Dette fordi disse viste seg og ha artikler som omhandlet mer konkrete effekter og dokumentasjoner som er gjort rundt bruken av hund i terapi av psykisk helse. Vi så også at samme artiklene kom opp på flere av søkene.

De analyserte dataene skal presenteres gjennom en bacheloroppgave på et omfang av cirka 12.000 ord og et muntlig fremlegg av oppgaven.

3.4 Validitet og reliabilitet

I intervjuforskningen blir det ofte stilt spørsmål om intervjuerens reliabilitet (Kvale og Brinkmann, 2018). For å sikre reliabilitet til datamaterialene har vi begge gjennomført transkriberingen opptil flere ganger for å forsikre oss om at vi har en felles forståelse av hva informantene faktisk snakker om. Ved å ha hørt på lydbåndet flere ganger har vi fått med oss ord som ikke var så enkle å få med seg på første runden. Vi gikk også gjennom intervjuene som en slags oppsummering på slutten i hvert intervju for å forsikre oss om at vi hadde forstått dem riktig. Her gav de tilbakemelding om vi hadde misforstått noe eller om noe var uklart.

For å sikre validiteten til datamaterialet utarbeidet vi en intervjuguide med spørsmål som skulle belyse problemstillingen vår (Kvale og Brinkmann, 2018). Selv om det ikke er så enkelt å svare på hva som er en korrekt transkripsjon, har vi prøvd å bevare validiteten gjennom å være nøyaktige på både transkriberingen og analyseringen av intervjuene.

Vi har brukt kunnskapsbasert praksis (KBP) i denne oppgaven for å innhente data (Helsedirektoratet, u.å.). KBP skal være med å styrke helse- og sosialsektorens grunnlag for å kunne fatte de beste beslutningene og for å bli mer bevisst på hvor man henter kunnskap fra. Det er her blitt valgt å bruke litteratursøk i databaser for å finne relevante artikler og lærebøker for å danne et bakgrunnsbilde for oppgaven. Artikler fra media og informanter med kunnskap på område ble brukt for å supplere resultatdelen og diskusjonen rundt.

3.5 Transkribering

Intervjuene ble transkribert av begge forfatterne, fra muntlig tale på lydopptakeren til skriftlig form (Kvale og Brinkmann, 2018). Dette ble gjort for å få en bedre oversikt over intervjuet før analysen ble satt i gang. Intervjuet ble under transkripsjonen omformet til en stil som var litt mer formell enn det de var på lydopptakene. Transkriberingen kan regnes som den grunnleggende empiriske dataen som kom frem i intervjuene. Den gjengitte teksten fra intervjuene, er da klar til å analyseres.

3.6 Analyse

Det å analysere er det samme som å dele en tekst opp i flere biter for å få en oversikt over hva som blir sagt i intervjuene (Kvale og Brinkmann, 2018). Vi satte all råteksten fra transkriberingen inn i en tabell som besto av råtekst, kondensert meningsenhet, koding, kategorier og tema. Etter å ha satt inn råteksten, så vi på hva som ble sagt i de ulike avsnittene i intervjuet. Etter å ha dratt ut meningen i teksten og fjernet fyllord og andre lyder som kom frem i intervjuet, skrev vi et sammendrag av meningsenhetene. Dette ga oss en bedre overblikk over hva som faktisk ble sagt i de ulike intervjuene. Deretter kodet vi sammendragene med en farge per kode og satte kodene inn i tabellen. Dette gjorde vi hver for oss før vi gikk sammen og sammenlignet resultatene. Ut fra tabellen kunne vi da dra alle kodene inn i ulike kategorier. Da satt vi igjen med 16 kategorier. Da vi igjen hadde satt dette inn i tema satt vi igjen med 4 temaer; bruksområde, tiltak, dokumenterte effekter og terapihunden, brukerens/pasientens beste venn. Under bruksområde har vi kategorisert de fire viktigste områdene hunde-assistert terapi blir brukt i følge våre informanter. Disse temaene ble da utgangspunktet for resultatdelen i dette prosjektet. Analyse-tabellen i vedlegg 4 fungerte som en veiviser under analyseringen. I råtekst feltet la vi inn transkriberingen av intervjuene, kondensert meningsenhet ble sammendragene av intervjuene. Kodene av sammendraget er alle de viktige ordene i intervjuet og kategorisering er underoverskrifter av de 4 temaene.

3.7 Ethiske overveielser

I forhold til oppgaveskrivingen er det viktig å referere riktig ut fra Harvard stil. I teksten er det viktig at det ikke blir plagiat i teksten. Dersom det skal siteres noe må dette være referert riktig. Under datainnsamlingen er det viktig at risikoen er så liten som overhode mulig for informantene. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Informantene har rett til å trekke seg fra prosjektet når som helst uten at de trenger å gi noen grunn (Halvorsen, 2008). Viktige begreper i forskningsetikken er sannhet, kvalitet, frivillig deltagelse og samfunnsansvar. Det er også viktig at problemstillingen blir sett ut i fra et objektivt synspunkt. Det vil si at det ikke skal legges til at “vi mener” eller “vi synes”. Alt av datainnsamling gjennom intervju skal være anonymisert og opptakene som blir tatt av intervjuet skal ikke lagres på noen form for teknologi som pc eller mobiltelefon. Når intervjuene blir forberedt og gjennomført er det viktig at det kommer tydelig frem at vi skal anonymisere alt (Dalland, 2012). Dette er fordi menneskene som inkluderes skal vernes om. Lov om taushetsplikt skal også følges (Lovdata, 2018). Det er viktig under transkriberingen å beskytte konfidensialiteten til alle inkluderte parter da følsomme emner kanskje blir tatt opp (Kvale og Brinkmann, 2018).

Ergoterapeutenes profesjonsetikk og yrkesetiske retningslinjer er også blitt sett på og det er noe som skal inkluderes i oppgaven (Ergoterapeutene, 2017). Her blir det viktig å ha fokus på at ergoterapeuter jobber for et inkluderende samfunn der retten til deltagelse og aktivitet for alle er sentralt. De yrkesetiske retningslinjene handler om at ergoterapeuter skal ivareta kvalitet og forsvarlighet, vise forståelse for de pårørende og det å kunne gi lik rett til aktivitet og deltagelse. Ergoterapeutenes profesjonsetikk handler om å ikke gjøre forskjell på pasientene eller brukerne. Dette er uavhengig av for eksempel kjønn, alder og religion. En av verdiene til ergoterapeuter er sammenhengen mellom person, aktivitet, omgivelser og helse. Profesjonsetikken og de yrkesetiske retningslinjene skal være med på å koble hunde-assistert terapi og ergoterapi sammen.

4.0 Resultat

Alle informantene forteller at de har erfaring med bruk av hund i en terapi- eller behandlingssituasjon. De tre informantene jobber på forskjellige arbeidsplasser og med forskjellige pasientgrupper. Sitatene under er direkte trukket ut av intervjuene og viser bredden av temaet ut fra informantenes erfaringer. Etter å ha gjennomført de semistrukturerte intervjuene satt vi igjen med disse temaene som hovedfunn.

4.1 Bruksområde

Resultatet av de semistrukturerte intervjuene som ble gjennomført var at alle informantene var enige om at bruken av hund i en terapi- eller behandlingssituasjon er positiv og at det skulle vært mer av det. Ut fra informantenes erfaringer ser man at det blir brukt hund som en terapiform for å supplere ordinær behandling som vanligvis er samtaler og medikamenter. Eksempler på disse stedene blir beskrevet videre i resultatdelen.

4.1.1 Barnehage

Hunde-assistert terapi kan brukes både blant både barn og voksne. Hos barn i barnehage er det viktig at de lærer hvordan man skal tolke signalene til hunden riktig. Dette er for å skape trygghet og for å spre kunnskap blant barna. Hundeekvipasjer reiser ut til barnehager for å undervise barn i alderen 3-4 år. Der lærer de hvordan de skal forholde seg til hunden.

Informant 1: ....for man ser jo.. barn i den alderen som misforstår signaler, leser ikke signaler på en fornuftig måte. For eksempel hvis en hund flekker tenner, tror de at den smiler. Så det er derfor mange unge i den alderen blir bitt... Ikke da ha fokus på hva man ikke skal gjøre... men vise det positive.

4.1.2 Skole

Blant barn og unge i skolen blir hund ofte brukt i forhold til mobbing, selvskading, isolasjon og ensomhet. Hund blir brukt både for unge som har lese- og skrivevansker og Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) i skolesituasjon. Hunden har en beroligende effekt som fører til at barna blir mer mottakelige for kunnskapen og får økt konsentrasjon. Noen barn og unge i dag er redd for å gå ute alene fordi de frykter hva som kan møte de på veien. Derfor blir de ofte isolert fra å delta i aktivitet. Når de skal gå til skolen, kan en terapihund reise hjem til de om morgenen og følge de til skolen.

Informant 1: Så det har blitt forsket mye på oksytocin hormoner og har sett hva hunder kan gi der. Vi ser da på for eksempel lesehunder ved barn, der har man jo ofte en hund som ligger i fanget og koser hos barn som både har lese- og skrivevansker og som kanskje har ADHD... Det er ikke hunden som lærer dem å lese, men får dem til å være mottagelige for læreren da som sitter der.

4.1.3 Voksne

Hunde-assistert terapi blir brukt ved ulike psykiske lidelser hos voksne som for eksempel sosial angst, paranoid schizofreni og depresjon. En terapihund kan brukes på mange områder, som på en sengepost på et sykehus, institusjoner og rehabiliteringshjem for tidligere rusmisbrukere. Ved et prosjekt som ble gjennomført på en sengepost ble det vist at pasientene som hadde fått tilbudet om en terapihund hadde vedvarende effekt etter avsluttet behandling. I denne situasjonen ble terapihunden brukt som et supplement til ordinær behandling.

Informant 3: "Jeg hadde et intervju tre måneder etter de hadde kommet hjem også der de hadde fått intervensjon... De opplevde at det var lettere for de å komme seg ut og å tørre å gå ut og trosse angsten. Selv etter de var ferdige på sykehus og ikke traff hunden lengre".

4.1.4 Eldreomsorgen

I alderspsykiatrien og på sykehjem brukes terapihund blant annet hos personer med demens, atferdsmessige psykiatriske tilleggs symptomer ved demens (APST), ensomhet og isolasjon. Her besøker terapeuten og hunden avdelingen der pasientene selv får bestemme om de ville gå bort til hunden eller ikke. Terapeuten kan også få bestillinger fra behandlere der de går inn på en enkelt pasient og ser på enkelt områder som for eksempel uro, søvn eller angst.

Informant 3: ... I tillegg til å være en gledesspreder så var det å brette av lange dager på institusjoner og sykehus. Så var det positivt å få en halvtime en til en, egentid med meg som terapeut. Det var det veldig mange som opplevde godt. Og de som hadde litt sosial angst som gjerne blir sittende alene inne på rommet fremfor å oppsøke fellesskapet, de gikk lettere ut i fellesmiljøet etter de hadde møtt hunden for da fikk de noe å snakke om.

Ved hunde-assistert terapi kan en terapeut samarbeide med andre faggrupper som psykolog, sykepleier, vernepleier, lege, sosionom, hjelpepleier og psykiater. På offentlig sykehus er det leder og direktør som godkjenner bruken av hund på avdelingene.

4.2 Tiltak

I de tilfellene hvor ordinær behandling ikke fungerer eller som av en eller annen grunn har stagnert kan hunden brukes som et hjelpemiddel for å få et lite avbrekk. Å gå på tur med hunden kan gi mye motivasjon fordi man ser at man mestrer noe. Istedenfor å bruke ulike medikamenter for å roe ned for eksempel tankekjør kan man ta med seg hunden ut på tur. Hunden blir ikke brukt i hele behandlingsforløpet, men den skal fungere som en avledning eller et supplement. Informant 2: *“Ser veldig god effekt av det å kunne gå ut i skogen fremfor å ta en ekstra tablett for å roe nervene eller tankekjør eller hva det nå er da.”*

Mennesker som skal drive med fysioterapi, men som av ulike grunner ikke er så aktive, kan få hjelp til å endre på dette ved bruk av hund i terapi. Hovedpoenget her er å gjøre trening morsomt ved å gå tur eller å gjøre triks med hunden. For brukere på institusjoner og sykehjem kan hverdagen bli lettere å komme seg gjennom når de vet at det skal komme en hund på besøk.

Informant 2: .... det å kunne få lov til å kjenne på og å stikke fingrene langt inn i pelsen på en hund. Jeg vil jo tro at det bare har positive virkninger. Og dagene på et sykehjem er jo ganske like. Så det er jo klart at hvis man plutselig kan få inn et besøk som er et vennlig dyr, kan ikke se at det er noe annet enn at det bare sprer glede.

4.3 Dokumentere effekter

I to av tre intervjuer trekker de frem de viktige dokumenterte effektene en hund har på et menneske. Disse effektene er blant annet at blodtrykket og pulsen synker, kortisol-produksjonen reduseres og Oksytocin-produksjonen øker. Disse effektene er igjen med på å skape ro og tilfredshet hos mennesker med ulike diagnoser. Dette kan også bidra til at det blir en symptomlindring.

Informant 3: Dette med blodtrykk går ned, puls går ned, kortisonproduksjonen går ned, oksitocyn nivået går opp. Det er jo de mekanismene som alltid skjer når hvem som helst, som ikke er livredd, treffer en hund eller bare ser en hund. Og det er det som ligger i grunnen for at dette virker ikke sant.

4.4 Terapihunden, brukerens/pasientenes beste venn

I tillegg til de reaksjonene som skjer i kroppen kan en hund ha noen andre effekter på mennesker, for eksempel det å bli møtt av et vennlig vesen med logrende hale og ørene opp uansett hvilken situasjon du står oppi. Om du har dummet deg ut eller om du har en tung historie spiller ingen rolle fordi en hund dømmer ikke. Det er dette mennesker setter størst pris på. Mennesker som sliter eller har slitt med selvskading for eksempel trenger ikke å være redd for å bli dømt og sett rart på av en hund på grunn av arrene. For så lenge sårene ikke er ferske og lukter så reagerer ikke hunden på dette. Det å bli møtt av en som er glad i deg er en god følelse. Det å kunne knytte bånd til et levende vesen ved å skape trygghet og tillit er veldig viktig for å øke motivasjon og glede i hverdagen. Det å gå en tur, gjøre triks eller bare sitte rolig å kose med en myk pels gjør at produksjonen av gledes hormoner i kroppen øker.

Informant 1: ... Eller voksne mennesker som har stagnert i terapi som etter opptrening etter skade eller sykdom som ikke har motivasjon til videre trening. Som man ser kan man bruke en hund både som motivator i visse områder og noen steder hvor folk har mistet litt tilliten til mennesket så kan liksom en hund være en sånn åpning til å få dem til å stole på andre igjen da.

Informant 2: Det å kunne møte en personlighet gjennom et dyr som er alltid like blid om du kommer en time for seint eller du har gjort noe dumt noe så møter den deg med åpne armer og det å kunne sette seg ned og kunne bare ha en dialog med et dyr, du får kanskje ikke noe svar, men det er i hvertfall en som lytter.

Informant 2: De tok jo alltid kaffekoppen sin og gikk ut i hundegården fremfor å gå å sette seg sammen med folk ikke sant. Har du litt sosial angst så er det litt enklere også er det sånn at... Jeg tror nok først og fremst at det er at du alltid blir møtt med åpne armer. Et dyr dømmer deg ikke uansett liksom.

5.0 Diskusjon

Hunde-assistert terapi kan være en fin metode å bruke innen psykisk helse, men det er viktig å tenke over at hunden er et levende vesen med egne tanker og følelser. Den må behandles riktig om den skal yte maksimalt sammen med brukere/pasienter. Det kommer for det meste frem fordeler ved bruk av hund i terapi i intervjuene, men også noen ulemper. I resultatdelen tok vi for oss de positive sidene ved hunde-assistert terapi. I diskusjonen kobler vi disse opp mot ulempene. De ulempene som blir nevnt er redsel for hunden, astma og allergi, makten til astma- og allergiforbundet i Norge, risiko for at hunden biter og den mentale tilstanden til de som skal bruke hunden. I dette kapitlet vil vi også knytte det opp mot teorien vi presenterte i starten av oppgaven.

5.1 Astma- og allergi, hygiene og stell

Våre informanter mener at en viktig del av det å bruke hund i terapi eller behandling er at hunden har god hygiene ved å gjennomføre riktig stell og dyrehold. Den ene informanten vår forteller at hun ikke tar med hunden på besøk når den er i røyteperioden. Dette er for å skåne arbeidsplassen for all pelsen som detter av. Om man går på jobb med en hund som er i røyting kan det hende at man for eksempel må kalle inn ekstra vaskepersonell. Dersom en pasient eller en bruker får en allergisk reaksjon under en terapi- eller behandlingssituasjon kan dette gi dårlige opplevelser og ikke den effekten som er ønsket eller forventet. Det kan også føre til at utenforstående får et feil bilde av hunde-assistert terapi. Men allergenene som befinner seg i pelsen kan reduseres ved gjennomføring av riktig stell av pelsen som består av dusjing, rett børsting og føning. Det finnes også en sjampo som kan brukes på hunder for å redusere allergener. Ved å gjennomføre riktig stell vil det bidra til at allergiforekomsten reduseres betraktelig. Informantene bemerker også at astma- og allergiforbundet har mye makt i Norge når det kommer til dyreassistert terapi som setter grenser for bruken av det.

5.2 Redsel

En av ulempene ved bruken av hund er redsel og frykt. Noen mennesker kan være veldig redde for hund, noe som kan by på utfordringer. Mange av de som er redd for hund har negative minner fra tidligere, for eksempel har blitt bitt. En av våre informanter snakker om en mor som har vært redd hund siden hun var liten på grunn av et bitt. Deretter hadde hun fått barn og overført den samme redselen til det barnet. I et sånt tilfelle kan en opptrent hund være med på å gi mor og barn kunnskap for å føle seg trygg i nærheten av en hund. Kunnskapen en da må legge vekt på er å lese signalene til hunden som vist i resultatdelen “barnehage”.

Dersom man leser signalene rett kan dette være med å skape trygghet og tillit og minske risikoen for isolasjon og redsel. En opptrent hund er rolig og bedagelig i slike situasjoner og er med på å ta ting i et tempo som passer for vedkommende som er redd i utgangspunktet.

5.3 Bruken av hund

Ved bruk av hund er det viktig å tenke på hvilken sinnsstemning pasienten eller brukeren er i, altså hva problemstillingen i utgangspunktet er i den settingen hunden skal brukes i. Derfor er det viktig å ha en plan og en struktur bak bruken. Det å ha et formål med terapien før en går inn i rommet kan ha en stor påvirkning for resultatet. Dersom en terapihund blir brukt av frivillige kan det bli vanskeligere å forutse resultatet på grunn av blant annet for lite bakgrunnskunnskap om pasienten eller brukeren og hans eller hennes situasjon. En behandler vil ha større forutsetninger for å lykkes da vedkommende kjenner pasienten/brukerens forutsetninger fra før og kan planlegge behandlingen/terapien etter det. Dette kan bidra til å skape trygghet for både eier, hund og den tredje parten i rommet. Informantene våre sier at en hund kan brukes både i grupper og i individuelle samtaler eller aktiviteter. Her spiller brukermedvirkning en viktig rolle. Hva timen med terapeut og hund skal inneholde er helt opp til brukeren/pasienten. Skal de sitte rolig inne på rommet eller kanskje gå en tur ute. Hva brukeren eller pasienten ønsker å få ut av timen eller om pasienten eller brukeren har noen fordommer med hund er noen av de faktorene som spiller inn.

5.4 Media

Informantene belyste gjennom intervjuene at dyreassistert terapi blir mer anerkjent både gjennom blader og på TV. Etter å ha sett på dette i etterkant ser vi at det blir mer og mer fokus på bruk av hund i ulike situasjoner der det blir opplyst flere individuelle historier og andre artikler om effekter og funksjon. Under kommer vi med noen eksempler på artikler og tv-programmer som belyser temaet:

Gjennom serien “superhundene” får vi et innblikk i hvordan ulike hunder kan brukes til ulike formål og pasientgrupper (NRK TV, 2018). I serien er det åtte omplassingshunder som blir trent opp til åtte ulike personer med ulikt funksjonsnivå og behov. Enten det er fysisk eller psykisk. Her ser vi at hundene kan hjelpe mennesker med alt fra praktiske arbeidsoppgaver i hjemmet som å hente ting til å hjelpe de til å være mer fysisk aktive eller sosiale.

I bladene til “psykisk helse” ser vi at det kommer ulike artikler om brukerhistorier. Den vi har lagt oss mest merke til er en artikkel som omhandler hunden Pia. Denne hunden blir brukt i et klasserom på Konnerud skole der barna leser for hunden. Pia er opptrent gjennom dyrebar omsorg og sammen med sin spesialpedagog som forteller at barna får en mestringsfølelse (Buer, 2018).

I Stavanger aftenblad fra 2008 er det en overskrift som lyder “ønsker hund på blå resept” (Haugstad, 2008). I artikkelen står det at hester er refusjonsberettiget, men at hund ikke er det. Christine Olsen som er daglig leder for antrozoologisenteret på Ås, forteller at dem ønsker også dette for hund. Det er da viktig med god opplæring og tilgang til terapeuter som kan gjennomføre denne type terapi. Hun påpeker også at jo mer en person var i nærheten av en hund, jo mer ro ble vist.

5.5 Ergoterapeutens relevans

I ergoterapien finner vi psykodynamiske teorier som beskriver betydningen av tidlige utvikling og videre sykdomsforløp for vedkommende med ulike psykiske sykdommer og forstyrrelser og hvordan brukeren/pasienten opplever seg selv og andre (Nyboe, Johannsen og

Jørgensen, 2016). Eksempler på dette er hvordan omsorgssvikt eller mishandling under oppveksten kan ha påvirket utviklingen av et menneske. Konsekvenser som kan oppstå i voksenlivet etter slike hendelser kan forekomme i relasjon med venner, familie eller i en terapeutisk situasjon. Teoriene har et stort fokus på følelser og hvordan konflikt og angstfylte følelser kan påvirke tankegang og atferd. Fokuset til en ergoterapeut skal være med å fremme selvinnsikt og verbalisering av følelser gjennom ulike aktiviteter. En ergoterapeut må stille seg oppriktig nysgjerrig, undersøkende og anerkjennende overfor de aktivitetsproblemene og de mulige løsningsalternativene som personen selv kommer med.

Hunden har ifølge våre informanter en symptomlindrende effekt, særlig ved sosial angst der vedkommende kjente på en økt støtte og klarte derfor å komme seg ut blant andre mennesker. Også i forhold til medisinbruk, blir det sagt at hunden er med på å gjøre så mange unngår å ta eventuell medisin. Interaksjon med hunden kan være med å roe nerver og tankekjør. Med tanke på rusmisbrukere som er i behandling og som vil få livet sitt på rett kjøll igjen kan en hund være en åpner til å skape tillit og vise omsorg igjen.

Ergoterapi bygger på antakelsen om at mennesker har et sunt og tilfredsstillende liv når det er kreativt og aktivt (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). Ved å bruke aktivitet med hund kan øke deltakelse gjennom bruk av egen fantasi og kreative ferdigheter hos bruker/pasient. Som eksemplet i resultatdelen med fysioterapi viser kan en bruke en hund til å gjøre fysisk opptrening morsomt ved å gjøre noe kreativt ut av treningen. Å kalle det lek med hund istedenfor fysioterapi eller trening. Man kan for eksempel bruke kroppen for å lage hinder som hunden kan hoppe over, gjøre forskjellige triks med hunden og bruke hunden som en motivasjon for å gå tur.

Eldre har en økt risiko for utvikling av fysiske og psykiske sykdommer gjennom den normale aldringsprosessen. Dette inkluderer blant annet at sansene svekkes, tempoet reduseres, funksjonsnivået reduseres og at den fysiske og psykiske reservekapasiteten reduseres (Nyboe, Johannsen og Jørgensen, 2016). Dette er faktorer som kan føre til økt sårbarhet, angst, depresjon, isolasjon og ensomhet hos eldre. En hund kan bidra til å forminske disse faktorene

ved at den er der som psykisk støtte, det blir en samtalepartner, den stimulerer til taktil berøring og sprer mye glede og kjærlighet.

5.5.1 MOHO og ICF

Ergoterapeuter er opptatte av aktivitet og deltakelse. Noe av hovedfokuset til ergoterapeuter er at alle skal kunne delta i aktivitet uavhengig av funksjonsnivå (Ergoterapeutene, 2017). Vi har blant annet tatt utgangspunkt i den ergoterapeutiske modellen model of human occupation (MOHO) når vi har tenkt på ergoterapeutens relevans for dette temaet (Kielhofner, G., 2010). Dersom vi ser på resultatdelen vår, ser vi at det er mange likhetstrekk.

MOHO er en klientsentrert modell som har fokus på meningsfulle aktiviteter.

Brukeren/pasienten får selv bestemme mye av hva de skal bruke tiden med hunden på. Brukermedvirkning er med på å få frem gode løsninger sammen med terapeut (Bredland, Linge og Vik, 2016). Dette bidrar også til at myndighetenes oppfordringer om rett til medvirkning og informasjon oppfylles. Det åpner også opp til god kommunikasjon mellom terapeut og bruker/pasient når vedkommende føler seg inkludert i bestemmelsene som blir tatt i behandlingen. Det at menneskene får en følelse av at de har noe de skulle ha sagt, kan hjelpe i andre situasjoner enn bare med hunden. Åpenhet og gode samtaler kan åpne opp til samtaler som kan bidra i andre deler av behandlingen.

Et viktig begrep i MOHO er roller. Ved å ta i bruk brukermedvirkning, skapes det en rolle i egen behandling. Dette kan skape en positiv virkning for bruker/pasient ved at vedkommende kjenner på en ansvarsfølelse og at man har noe en skulle ha sagt. Ved å bruke hunde-assisterende terapi kan det å kjenne på ansvaret for et dyr og vise omsorg ovenfor hunden skape motivasjon og mestringsfølelse.

En hund dømmer deg ikke og det skal lite til for at en hund blir glad i deg dersom du gir den riktig omsorg og oppmerksomhet. For eksempel det å gå en tur med hunden kan være nok til at hunden blir fornøyd og at brukeren/pasienten får en større utøvelseskapasitet og endre sine vaner. Som informantene våre drar frem er det flere av aldersgruppene som har fått økt fysisk

aktivitet og en vedvarende effekt av nærvær med hunden, selv etter at de ikke er i regelmessig kontakt med hunden. Det å skape rutiner for fysisk aktivitet er positivt og man ser at dette er noe hunden kan bidra til.

Hvilke omgivelser vi befinner oss i har også noe å si for hva mennesker gjør, tenker og føler (Kielhofner, 2017). Om vi sitter på rommet alene, i en dagligstue i et fellesskap eller om vi er ute i skogen. Dersom vi ser på rusavhengige som et eksempel på dette, ser vi at det å komme seg ut kan det ha en symptomlindrende effekt. En av våre informanter gir et eksempel på dette gjennom hundekjøring der hun forklarer at det å få litt action i hverdagen kan ha en positiv effekt. Dette bidrar til å få ut rastløshet og uro gjennom dialog og aktivitet med hundene. Samtidig som det kan være sosialt med andre i hundemiljøet.

Både i ICF og MOHO er vilje og motivasjon begreper som gjentar seg. Dersom en bruker/pasient ikke har disse faktorene på plass, kan det skape utfordringer for videre behandling. Dersom brukeren/pasienten ikke har vilje og motivasjon kan det bli et dårligere resultat. Eksempel på dette kan være at en hund må ut på tur og luftes uansett vær og føre. Dette er noe som kan være vanskelig å motivere seg for, men om en har vilje til å gjennomføre behandlingen så må man finne måter en kan motivere seg selv på.

5.6 Etiske overveielser av resultatene

Samtlige av informantene mener det er viktig at hundene er mentaltestet. Det er på grunn av at det øker sikkerheten rundt bruken, både for hunden, terapeuten og brukeren/pasienten. Hundene skal tåle å komme opp i relative ekstreme situasjoner som de skal kunne takle på en fornuftig måte og ikke ta det med seg videre i livet. Som et eksempel for å belyse dette, fortalte ene informanten om en episode der hunden ble dratt i halen såpass hardt at den knakk. Hunden var mentaltestet og reagerte med å fryse istedenfor å snu seg å bite eller knurre. Videre henvendte den seg til terapeuten for å få hjelp. Her ser man hvor viktig det er med relasjonen mellom terapeut og hund. At hunden skal kunne stole på terapeuten og omvendt. Eksemplet viser også at det er veldig viktig å være forsiktig og se an menneskene som er i samvær med hunden. Det er viktig å vurdere hvilken mental stand brukerne/pasientene er i for

å kunne være mest mulig sikker på at det ikke skjer noe negativt for verken hunden eller brukeren/pasienten. Mennesker som er i ubalanse kan finne på å straffe hunden for ting som det ikke er noe å straffe for og bør derfor ikke være alene sammen med hunden. Et eksempel på en slik situasjon er om hunden drar i båndet eller bjeffer et par ganger. Dette kan være vanskelig å forutse dersom man er frivillig eller innhentet fra et annet sted siden terapeuten har liten bakgrunnskunnskap om brukeren/pasienten.

En hundeeier skal ha grunnleggende kunnskap om hundens behov, atferd og reaksjoner (NKK, u.å.). Her er raser forskjellige og det er viktig å sette seg inn i hvilken rase som passer best for deg eller den terapiformen du skal bruke hunden i. I lovene, stortingsmeldingen og Odelstingproposisjonen (Ot.prp. nr. 15 (2008-2009)) nevner dem alle at det skal være Tilstrekkelig sikkerhet, trygghet, alminnelig ro og orden rundt hundeholdet. Stell og aktivitet er også tatt opp som viktige faktorer. Stortingsmelding nr.12 (St.meld. nr. 12 (2002-2003)) tar også opp at hund har en positiv effekt hos mange mennesker. Mange blir sterkt knyttet til den og gir en positiv helseeffekt gjennom at vi slapper av og blodtrykket synker.

St.meld nr.12 (2002-2003) snakker om redsel, hundebæsj som ikke blir plukket opp og høy og langvarig bjeffing som negative faktorer for noen. Det er sett at dersom hundestellet ikke gjennomføres riktig kan det by på konflikter og utfordringer. Eksempler på dette kan være i kriminelle miljøer der de brukes til feil formål og trenes opp til å angripe på kommando. I Norge er det ikke tillatt med alle type hunderaser. Noen raser blir definert som kamphunder og kan derfor føre til skader på hund, eier eller andre. Hundeeieren må gi hunden god dressur for å unngå atferd som for eksempel hopp ved besøk av fremmede, bitt, stikker av fra hjemmet sitt eller bjeffer/knurrer. For å få hjelp til dette, arrangeres det dressurkurs for hunder og deres eiere over store deler av landet der de får veiledning og tips til riktig opptrening.

En av våre informanter forteller om et tilfelle der en terapeut ønsket å ta i bruk sin terapihund i sin hjemkommune, men at hun fikk avslag på grunn av at det ikke var satt opp noe budsjett for dette. Når det ikke er satt av budsjett til intervensjoner som hunde-assistert terapi i kommunene så er det vanskelig å få brukt det mer. Kunnskaps- og kompetansespredning blir også begrenset da det ikke er satt opp budsjett for det. Hvis vi ser på statsbudsjettet for 2019

(Stortinget, 2018), ser vi at det er satt av 5 145 000,- som stønad til servicehunder som førerhunder, men at det ikke er satt av noe til bruk av terapihunder i behandling og/eller forebygging.

6.0 Konklusjon

I denne bacheloroppgaven har vi sett på problemstillingen:

“Hvordan kan ergoterapeuter benytte hunde-assisterende terapi i forebyggende og behandlende tiltak av personers psykiske helse?”

Etter å ha skrevet denne bacheloroppgaven har vi lært at hunden er et dyr med evner som tilsier at den kan brukes til mye mer enn bare en selskapshund. Vi ser at hunde-assistert terapi kan brukes innenfor et vidt spekter innen psykisk helse. Det å ha noen som møter deg med logrende hale hver gang og at den godtar deg slik du er til tross alvorlige psykiske lidelser. Vi ser at hunde-assistert terapi er noe ergoterapeuter kan bruke som supplement i behandling/terapi og ikke som en helhetlig behandlingsmetode. Hunden kan brukes som et hjelpemiddel for å øke den fysiske aktiviteten til mennesker i alle aldersgrupper. Det samme gjelder kroppens naturlige reaksjoner gjennom deltakelse og mestring.

Hunde-assistert terapi er for lite utbredt og det er fortsatt et fremmed tema og ukjent for mange, selv om man kan se tydelig at det er et viktig supplement inn i terapien. Det er helt klart rom for mere forskning på temaet. For eksempel effektene etter å ha tatt i bruk hunde-assistert terapi, om det kan være noen ulemper ved bruken som ikke er så godt dokumentert. Vi synes også at det hadde vært interessant å lest forskning som går direkte på hunde-assistert terapi og ergoterapi. Hvordan man kan bruke det spesifikt og hvilke fordeler og ulemper det bringer med seg.

7.0 Referanseliste

Astma- og allergiforbundet (2019) *Dyreallergi*, Tilgjengelig fra:
<https://www.naaf.no/fokusomrader/allergi-og-overfølsomhet/dyreallergi/> (Hentet: 14.April 2019)

Antrozoologisenteret (2019) *Dyreassisterte intervensjoner*. Tilgjengelig fra:
<http://azs.no/dyr-og-menneskeantozoologi-2/dyreassisterte-intervensjoner/> (Hentet: 25.April 2019)

Berget, B. *et al.* (2018) *Antrozoologi : samspill mellom dyr og menneske*. Oslo: Universitetsforl.

Beetz A. *et al.* (2012) *Psychosocial and Psychophysiological Effects of Human-Animal Interactions: The Possible Role of Oxytocin*. Tilgjengelig fra:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3408111/#B118> (Hentet: 14.April 2019)

Buer L. (2018) Leser for hunden Pia, *Psykisk helse*. nr5. side.14-15

Bredland E. L., Linge O. A. & Vik K. (2016) *Det handler om VERDIGHET og DELTAGELSE: Verdigrunnlag og praksis i rehabiliteringsarbeid*. 3. utgave, Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bøe T. D. & Thomassen A. (2017), *Psykisk helsearbeid - å skape rom for hverandre*. 3.utgave, Oslo: universitetsforlaget.

Cangelosi, P. og Sorrell, J. (2010) *Walking for therapy with man's best friend*. Tilgjengelig fra:
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=33fcc983-6df1-41b9-9c9c-372f863935c6%40sessionmgr103> (Hentet: 27. Februar 2019)

Creswell J. W. og Creswell J. D. (2018) *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches*. 5th edition. California: SAGE Productions Ltd.

Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 5. utg. Oslo: Gyldendal akademisk.

Denzin N. K. og Lincoln Y. S. (2000) *Handbook of Qualitative reseach*, 2. utg, United States of America: Sage Publications

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2016), *Generelle forskningsetiske retningslinjer*, Tilgjengelig fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/> (Hentet: 27. Februar 2019)

Eide H. og Eide T. (2007) *Kommunikasjon i relasjon: samhandling, konfliktløsning, etikk*. OSLO: Gyldendal

Ergoterapeutene (2017) *Yrkesetiske retningslinjer*, Tilgjengelig fra: <https://www.ergoterapeutene.org/ergoterapi/godkjenningsordninger/attachment/yrkesetiske-retningslinjer-2/> (Hentet: 19.02.2019)

Ergoterapeutene (2017) *Ergoterapeutenes profesjonsetikk*, Tilgjengelig fra: <https://ergoterapeutene.sharepoint.com/Arkiv/Forms/AllItems.aspx?id=%2FArkiv%2F0-Ergoterapeutenes%20organisasjon%2F05-Komiteer%20og%20utvalg%2F054-Yrkesetisk%20utvalg%2FYrkesetiske%20retningslinjer%202017%2FErgoterapeutenes%20profesjonsetikk%2Epdf&parent=%2FArkiv%2F0-Ergoterapeutenes%20organisasjon%2F05-Komiteer%20og%20utvalg%2F054-Yrkesetisk%20utvalg%2FYrkesetiske%20retningslinjer%202017&p=true> (Hentet: 19.02.2019)

Ergoterapeutene (2017) *Alle skal kunne delta*. Oslo: Norsk ergoterapiforbund. Tilgjengelig fra: https://ergoterapeutene.sharepoint.com/Arkiv/7-Kommunikasjon%20og%20markedsf%C3%B8ring/75-Trykksaker/Kjernekompetanse%202017/Ergoterapeuters_kjernekompetanse_Web_enkelt sider.pdf (Hentet: 15. April 2019)

Furst, G. (2016) *Helping war veterans with posttraumatic stress disorder: Incarcerated individuals' role in therapeutic animal programs*, *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 54(5), s. 49-57. doi: 10.3928/02793695-20160420-07.

Gadomski, A. M. et.al (2015), *Pet Dogs and children's health: opportunitites for chronic disease prevention?*. Tilgjengelig fra: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4674442/> (Hentet: 27. Februar 2019)

Guldvog B. (2014), *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet*. Tilgjengelig fra: <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/891/Psykisk-helse-og-trivsel-i-folkehelsearbeidet-IS-2263.pdf> (Hentet: 26. Februar 2019)

Hasselkus, B. R. (2011) *The Meaning of Everyday Occupation*. 2nd ed. utg. Thorofare, N.J: Slack.

Halvorsen K. (2008), *Å forske på samfunnet*, 5 utg. Oslo: Cappelens Forlag as

Haugstad M. (2018) Ønsker hund på blå resept, *Stavanger aftenblad*. Tilgjengelig fra:
<https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/p9ReE/Onsker-hund-pa-bla-resept> (Hentet: 16.April 2019)

Helsedirektoratet (u.å.) *Kunnskapsbasert praksis*. Tilgjengelig fra:
<https://www.helsebiblioteket.no/kunnskapsbasert-praksis> (Hentet: 24. April 2019)

Kielhofner, G. (2010) *MOHO : modellen for menneskelig aktivitet: ergoterapi til utdanning og praksis*. 2. udg. utg. København: Munksgaard.

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2018) *Det kvalitative forskningsintervjuet* 3.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Lovdata (2018), *Lov om helsepersonell m.v. (Helsepersonelloven)*, Tilgjengelig fra:
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64/KAPITTEL_5#%C2%A725 (Hentet: 12. Mars 2019)

Lovdata (2015) *Lov om hundehold (Hundeloven)*. Tilgjengelig fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-74?q=Hundeloven> (Hentet: 25.April 2019)

Lovdata (2018) *Loven om dyrevelferd (Dyrevelferdsloven)*. Tilgjengelig fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97?q=dyrevelferdsloven> (Hentet: 25.April 2019)

Mattilsynet (2019) *Hund*. Tilgjengelig fra:
https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/kjaledyr_og_konkurransedyr/hund/ (Hentet: 23.April 2019)

Meld.st. 19 (2018-2019) (2019) *Folkehelsemeldinga: Gode liv i eit trygt samfunn*. Oslo: Tilråding frå Helse- og omsorgsdepartementet. Tilgjengelig fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/84138eb559e94660bb84158f2e62a77d/nn-no/pdfs/stm2018>

[20190019000dddpdfs.pdf?fbclid=IwAR33peHrs4WYpgXuZitcXUBXiAsZt1qUvNJUMyTyTXSUw05UDdXL0O1I2II](https://www.naa.no/globalassets/x-gamle-bilder/documents/1.-policydokumenter/pelsdyr_offentlig_rom.pdf?fbclid=IwAR33peHrs4WYpgXuZitcXUBXiAsZt1qUvNJUMyTyTXSUw05UDdXL0O1I2II) (Hentet: 15. April 2019).

NAAF (u.å) *Pelsdyr i det offentlige rom*. Tilgjengelig fra:

https://www.naa.no/globalassets/x-gamle-bilder/documents/1.-policydokumenter/pelsdyr_offentlig_rom.pdf?fbclid=IwAR3dSe_WfJWNDUfJZC-cGvcDE9KpeUtPswsCmHakDAVxH-aJMPKb3oo3rQU
(Hentet: 16. April 2019)

NAAF (u.å) *dyreassisterte tiltak på institusjon* Tilgjengelig fra:

https://www.naa.no/globalassets/x-gamle-bilder/documents/1.-policydokumenter/pelsdyr_institusjon.pdf?fbclid=IwAR0QXE21rYDJ6p58S-BRf71Y-a4HDW71QuZq0QPFTPF5-27tf0raLzHjGHM
(Hentet: 16. April 2019)

NKK (u.å) *Valg av hunderase*. Tilgjengelig fra: <https://www.nkk.no/valg-av-hund/category856.html>
(Hentet: 23. April 2019)

NKK (u.å.) *Hund og barn*. Tilgjengelig fra:

<https://www.nkk.no/getfile.php/131969714-1516957660/Dokumenter/Om%20NKK/Organisasjonen/NKK%20mener/Fakta%20om%20hund%20og%20barn.pdf> (Hentet 23. April 2019)

NKK (2012) *Etiske retningslinjer for hold og trening av hund*. Tilgjengelig fra:

<http://viewer.zmags.com/publication/786c5223#/786c5223/1> (Hentet: 21. februar 2019)

NKK (u.å.) *Norsk kennel klubbs etiske retningslinjer for hold av hund*. Tilgjengelig fra:

<http://nbfk.no/onewebmedia/NKK.pdf> (Hentet: 25. April 2019)

NKK (2016) *Ettersøk. informasjon om ettersøkshund*. Tilgjengelig fra:

<https://www.nkk.no/ettersokshund/category1084.html> (Hentet: 26. April 2019)

Nes R. B. og Clench-Aas J. (2011) *Psykisk helse i Norge: Tilstandsrapport med internasjonale sammenligninger*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt. Tilgjengelig fra:

https://www.researchgate.net/profile/Ragnild_Nes/publication/253954863_Psykisk_helse_i_Norge_Tilstandsrapport_med_internasjonale_sammenligninger/links/0c96051fb6b9cafa4e000000.pdf

Netting, E. F. et.al (2013), *Attachment, Social Support, and Perceived Mental Health of Adult Dog Walkers: What Does Age Have to Do With It?*, Tilgjengelig fra:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=7c874f42-b99b-4fd2-b9e9-5d7341a12a52%40sessionmgr4010> (Hentet: 27. Februar 2019)

NRK TV (2018) *Superhundene*. Tilgjengelig fra: <https://tv.nrk.no/serie/superhundene> (Hentet: 16. April 2019)

NTNU (u.å) ERG3901 - *Bacheloroppgave i ergoterapi*. Tilgjengelig fra: <https://www.ntnu.no/studier/emner/ERG3901/2018?fbclid=IwAR1J86C1-YtFxK4CtxHg82cIWvMLB BjmVVMUwCc1iVO8OtrilgLtB1O7c#tab=omEmnet> (Hentet: 16. April 2019)

Nyboe L., Johannsen S. & Jørgensen P. (2016) *PSYKIATRI*. 2. utgave København: Munksgaard

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) *Om lov om dyrevelferd*. Oslo: Regjeringen Stoltenberg. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/4c83935a183e45ea92761d8b864383dd/no/pdfs/otp200820090015000dddpdfs.pdf> (Hentet: 25. April 2019)

Shubert, J. (2012) *Dogs and human health/mental health: from the pleasure of their company to the benefits of their assistance*. (Report), U.S. Army Medical Department Journal, s. 21.

St.meld. nr. 12 (2002-2003) *Om dyrehold og dyrevelferd*. Oslo: Regjering Bondevik 2. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/c98830ebd968483082a2d042b9eb2a65/no/pdfs/stm200220030012000dddpdfs.pdf> (Hentet: 25. April 2019)

Stortinget (2018) *Statsbudsjettet 2019*. Oslo: Konstitusjonell avdeling. Tilgjengelig fra: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/statsbudsjettet-bla-bok/2019/blaabok-2019.pdf> (Hentet: 25. April 2019)

Soler M. V. et.al (2015), *Social robots in advanced dementia*. Tilgjengelig fra: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnagi.2015.00133/full> (Hentet: 07. Mars 2019)

Wahl S. et.al. (2016), *Hundeassisterad terapi för unga med funktionsnedsättningar: Metoder och effekter*. Mjölby: Atremi AB

Vedlegg 1 - Litteratursøk-tabell

DATABASE	SØKEORD	ANTALL KOMBINASJONER	ANTALL RESULTATER
EMBASE	exp dog/ and exp animal assisted therapy/ + exp anxiety disorder/ or exp anxiety/ or exp Depression Anxiety Stress Scale/	5	55
EMBASE	exp dog/ and exp animal assisted therapy/ + exp posttraumatic stress disorder/	3	16
EMBASE	exp animal assisted therapy/ and exp dog/ + exp mental health/	3	12
PsycINFO	exp Occupational Therapy/ + exp Animal Assisted Therapy/	2	8
PsycARTICLES	Mental health + animal assisted therapy	2	8

PsycINFO	exp Animal Assisted Therapy/ + exp TRAUMA/	2	30
PsycINFO	exp ANXIETY DISORDERS/ or exp ANXIETY/ + exp Animal Assisted Therapy/	3	56
Google Scholar	mental health disorders animal-assisted therapy	2	10 200
Medline (OVID)	exp Animal Assisted Therapy/ and exp Humans/ and exp Dogs/ + exp Mental Health/	4	4
CINAHL	(MH "Animals+") OR (MH "Service Animals")	2	81 084
PsycINFO	exp Animal Assisted Therapy/ + exp Mental Health/ + exp DOGS/	3	5
PsycINFO	exp Mental Health/ + exp DOGS/	2	24

Invitasjon til deltagelse i prosjekt «hvordan hund kan bidra til personers psykisk helse»

Bakgrunn og formål

Vi er to ergoterapiststudenter ved NTNU i Gjøvik, Malin Jørandli Bratlien og Hege Kveum, som skal skrive vår avsluttende bacheloroppgave. Problemstilling for vår oppgave er “Hvordan ergoterapeuter kan benytte hundeassistert terapi i behandling av personers psykiske helse”.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Vi ønsker å gjøre en kvalitativ studie, der vi ønsker å få frem helsepersonellens syn på bruken av hunder i en terapissetting, og trenger derfor intervjudeltakere. Vi vil komme til deg og gjennomføre et individuelt intervju på ca 1time. Intervjuet vil bli tatt opp med lydopptaker, men ingenting av informasjonen du bidrar med, vil kunne spores tilbake til deg eller din arbeidsplass. Deretter blir informasjon transkribert og analysert før lydopptakene slettet. Enkelte sitater kan bli fremhevet i oppgaven anonymt.

Spørsmål og tema som vi ønsker å ta opp i intervjuet er:

- Opplevelse av det å jobbe med hund.
- Hundens forhold til daglig aktivitet og deltagelse hos ulike pasientgrupper (husarbeid, skole, arbeid, fysisk aktivitet og sosial deltagelse).
- Effekter hos pasienter der psykisk helse er i fokus.

Vi ønsker å intervju personer som har erfaring med bruk av hund i terapeutiske relasjoner og erfaring med samspill med hund og menneske.

Tidsperspektiv

Opgaven skal ferdigstilles til mai 2019 og det er ønskelig å gjennomføre intervjuet i løpet av mars 2019.

Frivillig deltakelse

Deltakelse i undersøkelsen er frivillig og du kan når som helst trekke ditt samtykke til deltakelse uten å oppgi noen grunn. Om du skulle trekke deg fra undersøkelsen vil ditt bidrag bli slettet og ikke benyttet i oppgaven. Om du kunne tenke deg å bidra i prosjektet, vennligst svar på denne mail med «ja, jeg ønsker å delta i studien» innen mandag 8.April

For eventuelle spørsmål, ta kontakt på mail eller telefon.

Med vennlig hilsen

Malin Jørandli Bratlien

Mail: malinbrat@hotmail.com

Tlf: 95058133

Hege Kveum

Mail: hege_97@outlook.com

Tlf: 95808779

Veileder: Linda Stigen

Mail: linda.stigen@ntnu.no

Tlf: 93 22 30 19

Samtykkeerklæring

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykke til å delta i intervjuet.

Sted og dato

Signatur (elektronisk)

Vedlegg 3 Intervjuguide

<p>FASE 1 Rammesetting</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Løsprat (5 minutter) <ul style="list-style-type: none"> - Uformell prat der vi blir litt kjent 2. Informasjon (5-10 minutter) <ul style="list-style-type: none"> - Bakgrunn og formål for samtalen og temaet - Hva skal intervjuet brukes til? Forklare taushetsplikt og anonymitet. - Informere om opptak og bruken av dette. - Spørre om noe er uklart eller om dem har noen spørsmål. - Starte opptaket
<p>FASE 2 Erfaringer</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hvor lenge har du jobbet med hundeassistert terapi/ bruk av hund i behandling? (om de har det) 2. Hvilken gruppe mennesker jobber du med? 3. (Har du erfaring å jobbe med psykisk helse?) 4. Kan du si litt om dine erfaringer har du med hvordan hund påvirker menneskers psykisk helse? bruk av hund i samspill med psykisk helse? 5. Jobber du sammen med andre ? 6. Fra ditt standpunkt, hvordan vil du si at bruk av hund kan være nyttig/hensiktsmessig med tanke på menneskers psykiske helse?
<p>FASE 3 Fokusering</p>	<ul style="list-style-type: none"> - I hvilken sammenheng? Har du eksempler på situasjoner der psykisk helse er i fokus i ditt yrke? (sp. 2) - Hvilke ferdigheter tenker du en hund kan bistå med i behandling av psykisk helse? (sp. 2) - Hvordan tenker du dette kan gjennomføres i praksis? (sp. 6)[LS1]

<p>FASE 4 Tilbakeblikk</p>	<p>Oppsummere funn Har jeg forstått deg riktig? Det var alle spørsmålene vi hadde, er det noe vi ikke har vært innom men som du ønsker å legge til?</p>
--------------------------------	---

Vedlegg 4 Analysetabell

Råtekst	Kondensert meningsenhet	Kode	Kategori	Tema
<p>I: "Så de vi skal bruke eller prioritere er som en ser at behandlingen ikke fungerer i det hele tatt eller at de trenger et avbrekk og gjøre noe annet for å så være motagelige igjen. For det er en påkjenning for hundene. Så vi skal liksom ikke bruke de uvilkåelig i en hver setting. Det skal liksom være målretta og man skal ha en plan og man skal føle at «okei, denne pasienten trenger å bruke dette fordi det har stoppet opp litt for oss.»</p>	<p>Prioriterer pasienter eller brukere som er i ordinær behandling. Bruken skal brukes som et avbrekk med en plan og et mål i bakgrunnen.</p>	<p>-Avbrekk -Ordinær behandling -Plan -Mål</p>	<p>Funksjonen av en hund som et supplement</p>	<p>Tiltak</p>